

सर्वोच्च अदालत संयुक्त इजलास
माननीय न्यायाधीश श्री वैद्यनाथ उपाध्याय
माननीय न्यायाधीश श्री चोलेन्द्र शम्सेर ज.ब.रा.
फैसला
०७०-सी-०४९५
मुद्दा:- मोही नामसारी।

जिल्ला रौतहट गा.वि.स. पचरुखी वडा नं. ८ बस्ने सुकदेव राय यादव	१	पुनरावेदक प्रतिवादी
<u>विरुद्ध</u>		
जिल्ला रौतहट गा.वि.स. पचरुखी वडा नं. ६ बस्ने दुखियादेवी	१	प्रत्यर्थी वादी

शुरु निर्णय गर्ने:-

पुनरावेदन तहमा फैसला गर्ने:-

भुमिसुधार कार्यालय, रौतहट

मा.न्या.श्री पुरुषोत्तम भण्डारी

मा.न्या.श्री बमकुमार श्रेष्ठ

पुनरावेदन अदालत हेटौंडा

पुनरावेदन अदालत हेटौंडाको मिति २०७०।३।९ को फैसलाउपर न्याय प्रशासन
ऐन, २०४८ को दफा ९(१) बमोजिम पुनरावेदन परी पेस हुन आएको प्रस्तुत मुद्दाको
संक्षिप्त तथ्य र ठहर यस प्रकार छ:-

विपक्षीको नाम दर्ताको जिल्ला रौतहट गा.वि.स. पचरुखी वार्ड नं.९ कि.नं. ६७ फोड
भै कायम कि.नं. ५५५ को ज.बि. ०-४-५ को मोही मेरो पति हुनुभएकोमा मिति
२०६१।८।७ गते उहाँको स्वर्गवास भयो । उहाँको शेषपछिको सबभन्दा नजिकको

हकदार म पत्नी भएकोले सो जग्गा मैले नै जोतकोड गरी सालसालको वाली समेत बुझाउँदै आएकोले स्व. पतिको नामको मोहीयानी हक मेरो नाउँमा नामसारी गरीपाउँ भन्नेसमेत बेहोराको वादी दुखियादेवीको फिरादपत्र ।

भूमिसुधार ऐन, २०२१ को दफा २६(१) मा मोहीको स्वास्नी, छोरा इत्यादी मध्ये जग्गा धनिले पत्याएको व्यक्तिलाई मोहीयानी हक प्राप्त हुने कानूनी व्यवस्था रहेको र वादीलाई मैले मोही पत्याई जग्गा जोतकोड गर्न नदिएको फिरादपत्रबाट देखिएको हुँदा मोही नामसारी हुनु पर्ने होइन । दावीको जग्गाको मोही निस्कासन गरीपाउँ भनी मोही भिखर महतोको छोरा लालबाबु महतोउपर मैले नालेस गरेकोमा दावीको जग्गाको मोही लगत कट्टा भई मोही हक छोडी मिति २०६६।५।११ गते रौतहट जिल्ला अदालतमा मिलापत्र भई सकेकोले मोही नामसारी हुनुपर्ने होइन भन्नेसमेत व्यहोराको प्रतिवादी सुकदेवराय यादवको प्रतिउत्तरपत्र ।

रौतहट जिल्ला अदालतबाट २०६६।५।११ मा मोही लगत कट्टा हुने गरी मिलापत्र भैसकेको र वादीले तारेख गुजारी बसेको हुँदा मोही नामसारीको दावी ठहर्दैन भन्नेसमेत बेहोराको भूमिसुधार कार्यालय रौतहटको मिति २०६६।१२।२७ को आदेश पर्चा ।

मैले मोही नामसारीको मागगरी भूमिसुधार कार्यालय रौतहटमा मिति २०६६।३।३ मा उजुरी दिएको थिए । मैले दिएको मोही नामसारी मुद्दा चल्दाचल्दै विपक्षी जग्गा धनिले मेरो भिन्द भएको छोरालाई जग्गाको माटो काटी लगेको भनी मिति २०६६।५।९ मा मोही निस्कासन मुद्दा दायर गरी मिति २०६६।५।११ मा मोही निस्कासन हुने गरी मिलापत्र गरेपश्चात् मात्र मेरो मोही नामसारीको उजुरीमा आदेश भएको अवस्था छ । एउटै निकायमा उजुरी दर्ता भएपछि निर्णय पनि एकै लगाउ गरी एकैसाथ गर्नुपर्नेमा मेरो मोही हकमा क्षति पुग्नेगरी मोही हकबाट बञ्चित गराउने नियत लिई भए गरेको फैसला वदर गरिपाउँ भन्नेसमेत बेहोराको वादी दुखियादेवीले पुनरावेदन अदालत हेटौडामा दायर गरेको पुनरावेदनपत्र ।

यसै लगाउको ०६७-DP-१०५३ को मिलापत्र वदर मुद्दामा आजै प्रत्यर्थी झिकाउने आदेश भएकोले प्रस्तुत मुद्दा उक्त मुद्दासँग अन्तरप्रभावी भएकोले यसमा पनि अ.वं २०२ नं. तथा पुनरावेदन अदालत नियमावली, २०४८ को नियम ४७ बमोजिम छलफलको लागि प्रत्यर्थी झिकाई नियमानुसार पेस गर्नु भनि पुनरावेदन अदालत हेटौडाको मिति २०६९।१०।७ गतेको आदेश ।

मृतक मोहीको जीवनकालमा मोही भिखर महतोसँग लालबाबु भिन्न भएको छैन । त्यस्तो अवस्थामा मैले मोही पत्याउन पाउने हकमा बन्देज लगाउने गरी विपक्षीले गरेको माग नै गैरकानूनी छ । मैले पत्याएको मोही लालबाबु हुनुहुन्छ । उहाँसँगको मोही हकको विषयमा विवाद समाप्त भइसकेको हुँदा सुरु फैसला यथावत कायम गरीपाउँ भन्नेसमेत व्यहोराको सुकदेवराय यादवको लिखित प्रतिवाद ।

यसै लगाउको ०६७-DP-१०५३ को मिलापत्र वदर मुद्दामा मिलापत्र वदर हुने ठहरी फैसला भएकोले त्यसमा निर्णय गर्दा आधार लिइएका प्रमाण र मिसिल संलग्न बाली बुझाएका भरपाइ समेतबाट दावीबमोजिम मोही नामसारी हुने ठहर्छ । मोही नामसारी गरीपाउँ भन्ने वादी दावी पुग्न नसक्ने ठहर्न्याई भूमिसुधार कार्यालय रौतहटबाट मिति २०६६।१२।१७ मा भएको निर्णय उल्टी हुन्छ भन्नेसमेत बेहोराको पुनरावेदन अदालत हेटौँडाको मिति २०७०।३।९ को फैसला ।

मोही भिखर महतोको हकदारमा श्रीमती दुखियादेवी तथा दुई छोरा नारायण महतो र लालबाबु महतो रहेका छन् । मोहीको मृत्युपछि मोही रोज्न पाउने अधिकार जग्गा धनिलाई हुन्छ । भिखरको मृत्युपछि छोरा लालबाबु महतोले जग्गा जोतकोड गरी कमाइ आउनुभएको छ । लालबाबु महतोले जग्गा जोतकोड गरी कमाई आएकोले मोही हक वापतको रकम लिईदिइ मिलापत्र भएको हो । भिखर महतोउपर अवैध मोही लगत कट्टा मुद्दा दायर भएकै आधारमा निज मोहीको मृत्युपछि यी वादीलाई मोही पत्याएको अर्थ गर्न मिल्दैन । भूमिसुधार ऐन, २०२१ को दफा २६ अन्तर्गत मोहीको छोरा मध्ये लालबाबु महतोलाई मोही पत्याएको र निजले मोहीको भागवापत रकम लिई मिलापत्र गरेकोमा पुनरावेदन अदालत हेटौँडाले स्वेच्छिक रूपले गलत व्याख्या गरी सुरु निर्णय उल्टी गरेको फैसला त्रुटीपूर्ण भएको हुँदा वदर गरी सुरु निर्णय सदर गरीपाउँ भन्नेसमेत बेहोराको प्रतिवादी सुकदेवराय यादवले यस अदालतमा दायर गरेको पुनरावेदनपत्र ।

नियमबमोजिम दैनिक पेसी सूचीमा चढी इजलाससमक्ष निर्णयार्थ पेस हुन आएको प्रस्तुत मुद्दामा पुनरावेदनपत्र सहितका मिसिल अध्ययन गरियो । स्व. पतिको मोहीयानी हक कायम भएको जिल्ला रौतहट गा.वि.स. पचरुखी वडा नं.९ कि.नं. ६७ फोड भइ कायम कि.नं ५५५ को ज.बि. ०-४-५ को जग्गाको मेरो नाममा मोही नामसारी गरीपाउँ भन्ने फिराद दावी र दावीबमोजिम मोही नामसारी हुनुपर्ने होइन भन्ने प्रतिउत्तर जिकीर रहेको पाइन्छ । प्रस्तुत मुद्दामा सुरु भूमिसुधार कार्यालय रौतहटबाट मोही नामसारीको दावी नपुग्ने ठहर्न्याएको निर्णयलाई पुनरावेदन अदालत हेटौँडाबाट उल्टीगरी दावीबमोजिम मोही नामसारी

हुने ठहर्न्याएको फैसलाउपर प्रतिवादीले चित्त नबुझाई प्रस्तुत पुनरावेदन पर्न आएको देखिन्छ ।

निर्णयतर्फ विचार गर्दा जग्गा धनि प्रतिवादी सुकदेवराय यादबले लालबाबु महतोलाई विवादको जग्गाको मोही पत्याएको र मोही हक मिलापत्र गरी छोडाई सकेको भनी प्रतिउत्तरपत्रमा जिकिर लिएको देखिन्छ । जग्गा धनि सुकदेवराय यादबले सर्वप्रथम ४ वर्ष अघि मरि सकेको भिखर महतो कोइरी विरुद्ध मोही लगत कट्टामा मिति २०६५/३/६ मा नालेश गरेको देखिन्छ । यस तथ्यबाट जग्गा धनिले मिति २०६५/३/६ सम्म लालबाबु महतोलाई मोहिमा पत्याई सकेको निजकै कामकारवाहीबाट देखिन आएन । मोहीकी पत्नी दुखियादेवीले जग्गा धनि सुकदेवराय यादब विरुद्ध मोहि नामसारी गरिपाउँ भनी भूमिसुधार कार्यालयमा मिति २०६६/३/३ मा निवेदन दिएको देखिन्छ । दुखियादेवीको मोही नामसारीमा निवेदन परेपछि दुखियादेवीलाई थाहाँ पत्तै नदिई मुद्दा चल्दाचल्दैको अवस्थामा जग्गा धनि सुकदेवराय यादबले लालबाबु महतोउपर मिति २०६६/५/९ मा मोही निस्कासन मुद्दा रौतहट जिल्ला अदालतमा दिई दुई दिन भित्रै मिति २०६६/५/११ मा मोही निस्कासन हुने गरी मिलापत्र गरी, मिलापत्रको प्रतिलिपि राखि अनि मात्र मिति २०६६/५/२६ मा प्रतिवाद गरेको देखिन्छ । यस प्रकार मोहीकी पत्नी दुखियादेवीको मोही नामसारी निवेदन परेको समयसम्म पनि जग्गा धनिले मोहि कसैलाई पत्याएको तथ्य देखिदैन । अपितु दुखियादेवीको यो मुद्दा परेपछि यस मुद्दालाई प्रतिकूल प्रभाव पारी अर्कैसँग मुद्दा गरी मोही छुट्याई मिलापत्र गरी मोही छुट्याई सकेपछि मात्र लालबाबुलाई मोही पत्याएको थिए भन्ने बेहोरा प्रतिउत्तरपत्रमा पारेको देखिन्छ । वस्तुतः निज जग्गा धनिले लालबाबु महतोलाई मोही पत्याई मोही कायम होस् भन्ने व्यहोरा राखी कही कतै पनि जिकिर लिएको देखिदैन । एकैपटक मोही पत्याएकै छुटाउनलाई भन्ने जस्तो तवरबाट जिकिर लिएको देखिदा निजले कसैलाई बिधिवत मोही पत्याई यस्को मोहीयानी कायम होस् भन्न सकेको नदेखिदा निजले मोही पत्याएको भनि लिएको जिकिरसँग सहमत हुन सकिएन ।

यसै लगाउको ०७०-CI-०४९४ को मिलापत्र वदर मुद्दा र ०७०-CR-०६२७ को जालसाजी मुद्दामा अदालतमा विचाराधिन रहेको मोही नामसारी मुद्दामा प्रतिकूल असर पर्नेगरी पछिबाट मुद्दा लिनु दिनु गरी भिखर महतोको नामको मोही निस्कासन हुनेगरी मिति २०६६।५।११ मा प्रतिवादीहरुबीच भएको मिलापत्र वदर हुने र जालसाजी घोषित हुने ठहर्न्याई पुनरावेदन अदालत हेटौँडाबाट भएको फैसलालाई सदर गरी आज यसै इजलासबाट फैसला भएको समेतको कारणले मोही लगत कट्टा हुने वा जालसाजी गर्ने लालबाबुको नाममा

जान पनि नसक्ने हुँदा मोहीको एक मात्र पत्नी वादी दुखियादेवीको नाममा मोही नामसारी हुने नै देखिन आयो ।

अतः उल्लिखित आधार कारणहरुबाट दावीबमोजिम मोही नामसारी नहुने ठहर्‍याई भुमिसुधार कार्यालय रौतहटबाट मिति २०६६।१२।१७ मा भएको निर्णय उल्टी गरी मोही नामसारी हुने ठहर्‍याई पुनरावेदन अदालत हेटौँडाबाट मिति २०७०।३।९ मा भएको फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । पुनरावेदक प्रतिवादीको पुनरावेदन जिकीर पुग्न सक्दैन । प्रस्तुत मुद्दाको दायरिको लगत कट्टा गरी मिसिल नियमानुसार बुझाइदिनू ।

न्यायाधीश

उक्त रायमा म सहमत छु ।

न्यायाधीश

इजलास अधिकृतः- मीना गुरुङ

कम्प्युटर गर्ने:- सबिना अधिकारी

इति सम्बत् २०७२ साल भाद्र ११ गते रोज ६ शुभम् .....